

**Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
KOSOVA MİSYONU**

**Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların
Entegrasyonu Stratejisi Eylem Planının Uygulanması**

Mayıs, 2011

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ	1
2. GİRİŞ	2
3. STRATEJİ VE EYLEM PLANI UYGULAMASINDA KAYDEDİLEN İLERLEME	3
3.1. MERKEZİ DÜZEY	4
3.2. YEREL DÜZEY	8
4. SONUÇ	10
5. ÖNERİLER	11

KISALTMALI SÖZCÜKLER LİSTESİ

Eylem Planı: Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisi Eylem Planının Uygulanması, 2009-2015

AOGG: İyi Yönetim, İnsan Hakları, Eşit İmkanlar ve Cinsiyet Konuları Danışmanlık Ofisi

Komite: Kurumlar-Arası Yönetim Komitesi

Kültür Komisyonu: Kültür ve Enformasyon Komisyonu

CRPK: Kosova Sivil Haklar Programı

GDTB: Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanlığı

KGSB: Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı

ÇAPB: Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığı

EBTB: Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı

YYİB: Yerel Yönetim İdaresi Bakanlığı

ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

SB: Sağlık Bakanlığı

İB: İçişleri Bakanlığı

TKO: Topluluk Konuları Ofisi

BO: Başbakanlık Ofisi

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Strateji: Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisi, 2009-2015

Çalışma Grubu: Teknik Çalışma Grubu

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor Rom, Aşkale ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisinin Uygulanmasına ilişkin Eylem Planı (2009-2015) ile öngörülen önlemlerin uygulanması doğrultusunda Kosova kurumları tarafından – merkezi ve yerel düzeyde – yapılan ön çalışmaları gözden geçirmektedir. Rapor insan ve topluluk haklarının geliştirilmesi ve korunması amacıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kosova Misyonu (AGİT)'nin düzenli gözlem faaliyetlerine dayanmaktadır. Gerekli bilgileri toplamak amacıyla AGİT Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların entegrasyonu için çalışan ilgili bakanlıklar, devlet daireleri, belediye görevlileri ve uluslararası ile yerel kuruluş temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Rapor Aralık 2009 ile Eylül 2010 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Rapor dönemi dışında kalmasına rağmen, Rom ve Aşkale yerinden edilen kişilerin yaşadığı Mitroviça'nın kuzey kesimindeki kurşunla-kirlenmiş Çesmin Lug kampının kapatılması gibi uzun süredir ertelenen olaylar da rapora dahil edilmiştir.

Atılan bazı adımlara rağmen, rapor Kosova kurumlarının Kosova'daki Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların entegrasyonu için uygun koşullar oluşturmak konusunda yetersiz kaldığını göstermektedir. Merkezi düzeyde, Strateji ve Eylem Planı uygulanmasının koordinasyonu ve gözetimi için mekanizmaların oluşturulması ile birlikte, birtakım bakanlıklar kendi alanları çerçevesinde eylemde bulundu. Olumlu gelişmeler ağırlıklı olarak gayri resmi yerleşim alanların düzenlenmesi ve geri dönüş ile reentegrasyon yanı sıra Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların kültürel kimliğinin korunması ve geliştirilmesi alanlarında görülmektedir. Ancak, çoğunlukla tam bir siyasi katılım eksikliği, yetersiz kaynak tahsisi ve merkezi ile yerel kuruluşlar arasında yeterli iletişim yokluğu, Eylem Planı'nın tam olarak uygulanması için önemli engel oluşturmaktadır. Eylem Planı'nın 2015 yılına kadar tüm hedeflerine ulaşabilmesi için bugün daha fazla çaba gösterilmedi. Yerel düzeyde, bazı belediyeler Eylem Planı ile öngörülen hedeflerin yerine getirilmesi doğrultusunda olumlu adımlar atmıştır. Yine de birçok belediyenin rolü ve katılımı marjinal kalmaya devam etmiştir. Çoğu durumda, belediyelerden ziyade sivil toplum aktörleri toplumun katılımını sağlamak ve Eylem Planı ile öngörülen hedeflerin yerine getirilmesi için yönetici rolü üstlenmiştir.

Edinen bulgulara dayanarak, mevcut rapor Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve onların topluma entegrasyonu için sorumlu kuruluşları kendi bağlılıklarını göstermek üzere çağrıda bulunarak birtakım öneriler sunmaktadır. Bu bağlamda, Strateji ve Eylem Planı uygulamasına rehberlik etmek ve değerlendirmek üzere oluşturulan mekanizmaların güçlendirilmesi ve donatılmasını amaçlayan etkinlikler Kosova hükümeti için öncelik olmalıdır. Bununla birlikte, belediye görevlileri, Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukları ile genel kamuoyunun Strateji hakkında tam bilgi sahibi olmasını sağlayacak bilinçlendirme kampanyaları da ertelemesiz uygulanmalıdır.

2. GİRİŞ

Rom, Aşkali ve Mısırlılar Avrupa'nın en savunmasız topluluklarıdır.¹ Onların Kosova'daki durumu, en dezavantajlı gruplar arasında yer alarak, bilhassa endişe vericidir. Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları geleneksel olarak Kosova'da yaşamıştır, 1999 çatışma öncesinde bu topluluklara mensup kişi sayısı 150,000 kadar tahmin edilmektedir.² Bugün, 35,000 ila 40,000³ Rom, Aşkali ve Mısırlı'nın Kosova'da yaşadığına inanılmaktadır.

24 Aralık 2008 tarihinde, Kosova hükümeti, 2009 ile 2015 yılı arasındaki dönemi kapsayan, Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisi'ni⁴ onayladı. (Strateji).⁵ Bir yıl sonra, Aralık 2009'da, hükümet, ilgili merkezi ve yerel düzeydeki kuruluşlar tarafından alınacak somut önlemler yanı sıra bunların uygulanması için detaylı zaman ve bütçe tahminlerini içeren, Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisi'nin Uygulanmasına yönelik Eylem Planı'nı kabul etti, 2009-2015 (Eylem Planı).⁶

Strateji Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların durumu ve karşılaştığı sorunların analizini içerirken, Eylem Planı tanımlanan sorunların ele alınması için somut önlemler sunmaktadır. Eylem Planı'nda önerilen faaliyetler dört ana kategoriye ayrılmaktadır. Birincisi, belge Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların tüm yaşam yönleri hakkında nicel ve nitel veri boşluklarını doldurmak amacıyla bir dizi inceleme, değerlendirme ve araştırma çalışmaları gerektirmektedir. İkincisi, her üç topluluğun sosyo-ekonomik ve temsili durumunun iyileştirilmesi yanı sıra günümüze kadar yaşanan kökleşmiş sosyal dışlanma olgusunu önlemek üzere olumlu eylemler ve politikalar sunmaktadır. Üç, sosyal kaynaşım sürecini hızlandırmak amacıyla, Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları yanı sıra kamu görevlileri ve genel olarak kamuoyuna yönelik bilgi paylaşımı ve bilinçlendirme faaliyetleri öngörülmektedir. Son olarak, Eylem Planı her üç topluluğun kültürel miras, gelenek ve kimliklerinin tanıtımına özel bir önem vermektedir.

Strateji ve Eylem Planı eğitim, istihdam ve ekonomik güçlenme, sağlık ve sosyal konular, konut ve gayri resmi yerleşim alanları, geri dönüş ve reentegrasyon, kayıt, katılım ve temsil, güvenlik, polis ve adalet yanı sıra medya, kültür ve enformasyon gibi temel alanlarda her üç topluluğun entegrasyonunu teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Cinsiyet ve ayrımcılık-karşıtı, kesişen konular olarak, yukarıda belirtilen tüm alanlarda yer almaktadır.

¹ Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisi 2009-2015, sayfa 5: "Avrupa genelinde Romlar (Aşkali ve Mısırlılar)'ın yüzyıllar boyu ayrımcılığa maruz kaldığı bilinmektedir. Günümüzde bile ayrımcılık ve ırkçı önyargılar ile yüzleşmekte ve ayrımcılık, yoksulluk ve dışlanma çemberinde devinerek, Avrupa'da en savunmasız azınlıkları arasında yer almaktadır".

² Bakınız Avrupa Konseyi, Göç, Mülteciler ve Nüfus Parlamenter Meclis Komite Raporu: *Güney Doğu Avrupa'da Uzundönemli Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler*, Doc. 11289 rev. 24 May 2007.

³ Başbakanlık Ofisi, *Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukları Entegrasyonu Stratejisi*, Aralık 2008, s.7.

⁴ Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları kendilerini üç ayrı topluluk olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte, her üçü de temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında benzeri sorunlarla yüzleşmesi nedeniyle, yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla uluslararası ve yerel paydaşlar tarafından çoğunlukla ortak politikalar geliştirilmiştir.

⁵ Strateji'nin Temmuz 2007'de geliştirilen eğitim bileşeni mevcuttur ve 2007 ile 2017 arasındaki dönemi kapsamaktadır.

⁶ Strateji'nin geliştirilmesi İyi Yönetim Ofisi ile Başbakanlık Ofisi, ilgili Bakanlıklar, Kosova Açık Toplum Fonu (KFOS) yanı sıra Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluk temsilcilerinin ortak girişimiyle geliştirilmiştir. AGİT ayrıca bazı yönlerinin hazırlanması ve gözden geçirilmesi konusunda katkıda bulunmuştur. Strateji ve Eylem Planı'na şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.kryeministri-ks.net/zck/?page=2.128> (erişildi 7 Nisan 2011).

3. STRATEJİ VE EYLEM PLANI UYGULAMASINDA KAYDEDİLEN İLERLEME

Strateji ve Eylem Planı'nın etkin bir şekilde uygulanması, ilgili yerel ve uluslararası ortakları ile yakın işbirliği içerisinde, Başbakanlık Ofisi bünyesindeki ilgili bakanlıklar, belediyeler ve ofisler tarafından sağlanacaktır. Eylem Planı Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların entegrasyonu siyasi çerçevesinin uygulanması için hükümetin koordineli çalışmalarını denetlemekle görevlendirilmiş **Teknik Çalışma Grubu (Çalışma Grubu)** ve **Kurumlar-Arası Yönetim Komitesi (Komite)** kurulmasını öngörmektedir.

Çalışma Grubu⁷ öncelikli konuların finansmanı konusunda hükümet ve donör yatırımlarının koordinasyonunu sağlamak amacıyla oluşturulup, Başbakanlık Ofisi (BO) bünyesinde İyi Yönetim, İnsan Hakları, Eşit İmkanlar ve Cinsiyet Konuları Danışmanlık Ofisi (AOGG)⁸ Başkanı tarafından yönetilmektedir. Çalışma Grubu ayrıca Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanması konusunda kaydedilen ilerlemeyi gösteren iki-yıllık ve yıllık rapor sunmakla da görevlidir. 23 Temmuz 2010'da oluşturulup, Çalışma Grubu yılda en az dört kez toplanmayı öngören Eylem Planı gereksinimini karşılamak konusunda yetersiz kalmakla birlikte, zorunlu iki-yıllık raporun hazırlanması konusunda da başarısız olmuştur.⁹

Komite Eylem Planı ile öngörülen faaliyetlerin uygulanması konusunda hükümet ve sivil toplum sektörleri arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla oluşturulan bir siyasi organdır ve Başbakan Yardımcısı tarafından yönetilmektedir.¹⁰ Komite, 8 Temmuz 2010 tarihinde, Eylem Planı'nın onaylanmasından yedi ay sonra, daha Eylül 2010'da atanan Topluluklar Danışma Konseyi¹¹ temsilcisi mevcut olmadan, ilk açılış toplantısını düzenledi. Bu ilk toplantının en önemli sonucu ilgili bakanlıklar arasındaki koordinasyonun geliştirilmesi, bilgi paylaşımı ile Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklarına erişim yanı sıra ilgili faaliyetlerin uygulanması üzerine rapor sunmak konusunda birtakım öneriler içermesidir. Mart 2010 tarihinde, AOGG Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları sivil toplum üyelerinin seçim kriter ve prosedürlerini açıkladı. 26 Mayıs 2010'da, hükümet Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklarını temsilen "İniciativa 6", "Qendra e Komitetit Ashkali" ve "Fahri Vraniqi" STÖ'lerinden üyeler tayin etti. Seçim prosedürlerinin şeffaflığı ve seçilen temsilcilerin meşruiyeti konusunda bazı topluluk üyeleri tarafından birtakım endişelerin dile getirilmesiyle birlikte, bu doğrultuda herhangi bir resmi şikayet yapılmadı.

⁷ Çalışma Grubu ayrıca Topluluk Konuları Ofisi, Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı, Avrupa Entegrasyonu ve Kalkınma Koordinasyonu Acentesi, Cinsiyet Eşitliği Acentesi, Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı yanı sıra dış donörler temsilcilerini de içermektedir.

⁸ AOGG Mart 2002 tarihinden itibaren Başbakanlık Ofisi bünyesinde işlev görmektedir ve Kosova hükümeti etkinlikleri ve politikaları çerçevesinde insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasının gözetimi ile görevlidir.

⁹ Mart 2011 sonlarında gerçekleşen ikinci toplantıda, Çalışma Grubu, bir sonraki toplantıda görüşülmek üzere, Strateji ve Eylem Planı uygulanması yıllık raporunu tasarlama sürecinde olduğunu bildirdi.

¹⁰ Komite ayrıca AOGG Başkanı, Topluluk Konuları Ofisi Müdürü, Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'ndan birer temsilci, Topluluklar Danışma Konseyi tarafından atanan bir temsilci, Ombudsperson ve her üç topluluktan birer temsilciyi içermektedir.

¹¹ Topluluklar Danışma Konseyi (Konsey) Kosova Başkanı Ofisi bünyesinde işlev görmektedir. Topluluklar ve üyelerinin Kosova'daki siyasi, ekonomik ve sosyal hayata erişimi ve katılımını arttırmak amacıyla faaliyet gösteren topluluklar ve hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır. Hükümet ve topluluklar arasında sürekli bir etkileşim mekanizması sağlamaktadır ve topluluklara hükümet tarafından hazırlanan yasama ve siyasi girişimler hakkında görüş bildirme ve kendi görüşlerinin toplulukları ilgilendiren konular üzerindeki girişimlere dahil edilmesi fırsatını vermektedir. Konsey 28 üyeden oluşmaktadır, bunlardan 20'si Arnavut-olmayan toplulukları temsil ederken geriye kalanı Kosova Başkanı Ofisi, Başbakanlık Ofisi ve Kosova Meclisi'nden oluşmaktadır.

Eylem Planı'nın Aralık 2009'da onaylanması, bunun 2010'da uygulanması için tahsis edilecek fonlar açısından geç kalmıştı,¹² ki bu ilgili bakanlıklar ve belediyelerin onun zamanında uygulanmasını planlaştıramayacağı anlamına geliyordu. Bununla birlikte, Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanmasını denetleyecek Çalışma Grubu ve Komite'nin oluşturulması, sürecin başlangıcını olumsuz etkileyerek, ancak 2010 yılı ikinci yarısında meydana geldi. Buna rağmen, aşağıda belirtilecek olan bazı önlemler merkezi ve yerel düzeyde hayata geçirilmiştir.

3.1. MERKEZİ DÜZEY

Eylem Planı Kosova'daki Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların entegrasyonunu teşvik etmeyi amaçlayan önlemlerin uygulanmasından sorumlu merkezi ve yerel düzeydeki kuruluşların temel rolünü vurgulamaktadır. Başbakanlık Ofisi'ne verilen gözetim ve koordinasyon rolü yanı sıra, Eylem Planı kendi yetki alanları uyarınca birtakım bakanlıklara belirli roller vermektedir. Bunu takiben, değişik bakanlıklar Eylem Planı uygulaması ile ilgili etkinlikleri başlatmak doğrultusunda adım atmaya başlamıştır. Geri dönüş, gayri resmi yerleşim alanların düzenlenmesi, kültür ve eğitim gibi alanlarda mütevazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Buna kıyasla, istihdam ve ekonomik güçlendirme, katılım ve temsil yanı sıra güvenlik, polis hizmeti ve adalet ile ilgili alanlarda önemli bir gelişme meydana gelmemiştir. Merkezi düzeydeki kuruluşlar tarafından yapılan başlıca girişimler aşağıda incelenmektedir.

BO, AOGG ve Topluluk Konuları Ofisi (TKO)¹³ aracılığıyla, Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanması doğrultusunda, ilgili kuruluşlar arasında etkin işbirliği sağlamak açısından merkezi olmaya devam etmektedir. Şubat ve Mart 2010 tarihleri arasında, her iki ofis, AGİT ile işbirliği içerisinde, ilgili belediye kuruluşları ve topluluk temsilcileri arasında Eylem Planı hakkında bilinci arttırmak üzere, beş bölgesel yuvarlak masa toplantısı düzenledi.¹⁴ Bu etkinlikler, Strateji ve Eylem Planı uygulaması doğrultusunda belediye sorumlulukları ve tüm paydaşların çabalarını arttırmak için olası işbirliği imkanlarının tartışıldığı yaklaşık 300 kadar katılımcının dikkatini çekti. TKO ayrıca en savunmasız sosyo-ekonomik olayları hedef alan projelerin uygulanması ve bu topluluklar tarafından kutlanan bayramların gerçekleşmesi için fon sağlayarak Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda aktif olmuştur. Bununla birlikte, BO'ne verilen öncülük rolünün önemli bir bileşeni olarak, ilgili bakanlıklar ve belediyeler aracılığıyla bilgi dağılımını sağlamak doğrultusunda daha fazla şey yapılabilirdi.

Eylem Planı **Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (EBTB), Sağlık Bakanlığı (SB) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)**'ni eğitim alanında öngörülen hedeflerin gerçekleşmesinden sorumlu üç temel kuruluş olarak tanımlamaktadır. Bu bakanlıklar Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların topluma tam entegre olmasına katkıda bulunarak, adalet, eşitlik ve farklılıklara saygınlık esasına dayalı kapsayıcı ve yüksek kaliteli eğitim sistemini teşvik etmekte sorumludur. Haziran 2010'da, EBTB 2010/2011 öğretim yılında Roman dilbilgisi ve Rom kültür ve tarihi derslerini seçmeli ders olarak belirleyerek, Rom dili

¹² Kamu Mali Yönetimi ve Sorumluluk Yasası No. 03/L-048, 15 Haziran 2008. Kosova Konsolide Bütçesi onayına sunulan son müracat tarihi 31 Ekim'dir.

¹³ Topluluk Konuları Ofisi (TKO) Başbakanlık Ofisi bünyesinde topluluk hakları üzerine yasal çerçevenin uygulanması ve hükümet politika ve eylemlerinin topluluk ihtiyaç ve çıkarlarını karşılamasını sağlamak için hükümet girişimlerini koordine etmesi amacıyla oluşturulmuştur.

¹⁴ Yuvarlak masa toplantısı 22 Şubat ile 3 Mart 2010 tarihleri arasında Gilan, Mitroviça, İpek, Prizren ve İstok'ta düzenlenmiştir.

müfredatını kabul etti.¹⁵ 2 Temmuz 2010'da, EBTB ilgili ders kitaplarının geliştirilmesi için, 2 Ekim 2010 tarihinde sona eren, üç aylık ihale başlattı. Bu yayınlamanın öğretim yılının başlamasından sonra gerçekleşeceği anlamına geliyordu. EBTB'nin Roman dilbilgisi, kültür ve tarihi için 25 öğretmen tespit etmesine rağmen, onların görevlerini tamamlaması için destek sağlayacak herhangi bir özel eğitim sağlanmadı ve ebeveynlerin çocuklarını bu özel derslere kaydını teşvik etmek için Ferizovik, Kosova Ovası, Gilan ve Prizren belediyeleri olmak üzere sadece dört bilinçlendirme toplantısı düzenlendi. Bazı belediyelerde¹⁶ Kosova Veliler Eğitim Komitesi işbirliği ile zorunlu eğitim konusunda ebeveynlerin sorumluluklarına yönelik yuvarlak masa toplantıları gerçekleşirken, Rom, Aşkale ve Mısırlı çocukları için dil ve öğrenme zorlukları konusunda doğrudan destek sağlanmıştır.¹⁷ BDTB'nin tüm ilkökul öğrencilerine yönelik siyasetinin bir parçası olarak, 2009/2010 öğretim yılı için 3,399 Aşkale, 1,067 Mısırlı ve 941 Rom asıllı öğrenciye ücretsiz ders kitabı verilmiştir. EBTB yetkililerine göre, aynı ders yılı içerisinde, **Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı (TGDB)** ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) işbirliğiyle gerçekleşen proje çerçevesinde, Rom, Aşkale ve Mısırlı topluluklarına mensup 158 ilk ve 44 yüksek öğretim öğrencisine 150 Euro tutarında burs verilmiştir.

Yukarıda sözü edilen olumlu adımlara rağmen, okul-öncesi eğitime erişim, hızlandırılmış ders sınıfları veya yaz okullarının organizasyonu gibi girişim örnekleri bulunmamaktadır. Benzeri şekilde, öğretmenlere yönelik herhangi bir eğitim programı düzenlenmemiş ve, Eylem Planı ile öngörülmesine rağmen, olası dışlanma ve ayrımcılık olaylarının belirlenmesi için ebeveyn ve öğretmenlere yönelik eğitim programları sağlanmamıştır.

Sağlık ve sosyal konular alanında, Eylem Planı Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukları için ayrımcılık gözetmeden sosyal ve sağlık durumu, hizmet kalitesi ve sağlık ile sosyal sisteme erişimi geliştirmesi için çağrıda bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için, Eylem Planı **SB** ve **ÇSGB**'na öncülük rolü verirken, **Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığı (ÇAPB)** sağlıklı bir ortam ve sürdürülebilir hijyen koşullarının geliştirilmesinden sorumludur. Buna rağmen, Rom, Aşkale ve Mısırlı toplulukların sosyal refah ve sağlık hizmetlerine erişimini geliştirmek için yürütülen tek etkinlik SB bünyesinde teknik bir grubun oluşturulmasıdır. Eylem Planı çerçevesinde öngörülen teknik çalışma grubu Rom, Aşkale ve Mısırlı topluluğu mensuplarının sağlık koşulları hakkında bilgi toplamakla görevlidir. Buna rağmen, çalışma grubu rapor dönemi içerisinde sadece bir kez toplandı ve topluluk ihtiyaçları hakkında araştırmanın yapılması ve bir veritabanı oluşturulması dahil – SB mali kısıtlamaları nedeniyle – öngörülen hiçbir etkinlik rapor dönemi kapsamında gerçekleşmedi. Temmuz 2010 itibarıyla, ÇSGB, belirli bir oranda elektrik faturalarını ödemekten muaf tutulmak dahil, 2,252 Rom, Aşkale ve Mısırlı aileye sosyal yardım desteğinde bulundu.¹⁸ Ocak – Haziran 2010 döneminde, yirmi Rom, Aşkale ve Mısırlı ailesi, doğal afetler ve son derece zor hayat şartları gibi durumlarda sağlanan, yılda 100-300 Euro değerindeki acil destek programından yararlandı. Bununla birlikte, ÇSGB zorla yerinden edilen 47 Rom, Aşkale ve Mısırlı için bir hafta boyunca konaklama hizmeti yanı sıra 74 Rom, Aşkale ve Mısırlı için menşei oldukları belediyelerine ulaşımını sağladı.

¹⁵ Haziran 2010'da, EBTB Kosova kurumları eğitim sistemi bünyesinde Rom müfredatını kabul eden 7/2010 Sayılı İdari Yönelgeyi kabul etti.

¹⁶ Prizren, Ferizovik, Kosova Ovası, Gilan ve İpek.

¹⁷ EBTB tarafından belirlenen Rom, Aşkale ve Mısırlı topluluklarından 36 geri dönen çocuğun 16'sı EBTB tarafından sağlanan Arnavut dilinde eğitime katıldı. Bununla birlikte, EBTB Kosova genelinde bu topluluklara mensup özel ihtiyaçları olan beş çocuğu tespit ederek, onlar için bireysel planlar hazırlayıp onların 2010/2011 öğretim yılına katılımı için pilot projeler geliştirdi.

¹⁸ ÇSGB, Ekonomi ve Maliye Bakanlığı ve Kosova Enerji Kurumu arasındaki anlaşma gereğince, sosyal destek programına dahil aileler için ayda 500 KWh enerji sübvansiyonu verilmiştir.

Konut ve gayri resmi yerleşim alanları ile ilgili olarak, Eylem Planı yaşam kalitesini geliştirmek ve gayri resmi yerleşim alanları, toplu mekanlar ile elverişsiz barınma şartları altında yaşayan Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları için sürdürülebilir çözümler sunmaya çalışmaktadır. Eylem Planı bu alanda **ÇAPB, Yerel Yönetim İdaresi Bakanlığı (YYİB)** ve **GDTB**'na kilit roller vermektedir. Ağırlıklı olarak Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların yaşadığı, gayri resmi yerleşim alanlarının düzenlenmesini teşvik etmek üzere, Eylem Planı ve diğer ilgili yerel ve uluslararası enstrümanlar doğrultusunda,¹⁹ ÇAPB Mart 2010'da Gayri Resmi Yerleşim Alanlarının Tanımlanması ve Düzenlenmesi Stratejisini hazırlama sürecini başlattı.²⁰ Devam eden düzenlemenin olumlu bir örneği, orada ikamet eden 140 Mısırlı, Rom, Aşkali, Kosova Sırp ve Kosova Arnavut ailenin yaşam şartlarının düzeltilmesini amaçlayan, Yakova belediyesindeki Ali İbra/Kolonija yerleşim alanı projesidir.²¹

Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların **geri dönüş ve reentegrasyonu** için elverişli koşullar oluşturmak üzere, **ülkelerine geri iade edilenler** dahil, Eylem Planı **İçişleri Bakanlığı (İB), GDTB, YYİB, ÇAPB** yanı sıra **AOGG** ve **TKO** aracılığıyla **BO**'ne kilit roller vermektedir. Gönüllü geri dönüş taleplerinin sistematik bir veritabanında toplanması görevini başarılı bir şekilde yerine getirerek, GDTB'nın Eylem Planı'nın uygulanması ile ilgili olarak en etkin kuruluşlardan biri olduğu kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, Eylem Planı'nın kabul edilmişinden bu yana GDTP, kendi bütçesi ve donör desteği aracılığıyla, yaklaşık 160 Rom, Aşkali ve Mısırlı ailenin evlerinin yenilenmesi veya inşası dahil olmak üzere, geri dönüş faaliyetlerinin organizasyonuna katkıda bulunmuştur. Diğer destekleyici faaliyetler arasında destek paketlerinin dağılımı ve geri dönüş projelerinin sürdürülebilirliğini geliştirmeye yönelik küçük ölçekli projelerin uygulanması yer almaktadır. Buna ilaveten, yerinden edilmiş 511 Rom, Aşkali ve Mısırlı (160 kadın) Git-ve-Gör ve 608 (135 kadın) Git-ve-Bilgilen Ziyaretlerine²² katılırken, 173 (21 kadın) kişi kendi meşei belediyelerindeki belediye çalışma gruplarına katıldı.²³ Diğer etkinlikler arasında, ağırlıklı olarak Mısırlı topluluğu tarafından ikamet edilen Yakova belediyesindeki Ali İbra/Kolonija gayri resmi

¹⁹ Bakanız 2003/14 Sayılı, Mekansal Planlama Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun No. 03/L-106, 25 Kasım 2008. Ayrıca bakınız *Güney Doğu Avrupa'da Gayri Resmi Yerleşim Alanları Ulusal ve Bölgesel Politika ve Programları hakkında Viyana Beyannamesi*, Güney Doğu Avrupa'da Gayri Yerleşim Alanları Bakanlar Konferansı, Viyana, 28 Eylül – 1 Ekim 2004.

²⁰ ÇAPB tarafından oluşturulan çalışma grubunun geliştirdiği Gayri Resmi Yerleşim Alanlarının Belirlenmesi ve Düzenlenmesi Strateji tasarısı, 30 gün süreyle kamu yorumları için açık kalmak üzere ilan edilip, 10 Mart 2011 tarihinde tanıtılmıştır. Söz konusu belgeye ulaşmak için adresten: http://www.ks.gov.net/mmph/new_web/dph/Strategjija_dhjetor_shqip.pdf (erişildi 7 Nisan 2011).

²¹ Proje TKO, Yakova belediyesi ve İsviçre Caritası tarafından ortaklaşa olarak desteklenmiştir. 2012 ortalarına doğru tamamlanması beklenen projenin, kamu mülkiyeti arazisi hak sahiplerinin Yakova belediye meclisi tarafından 3.85 hektar belediye arsa tahsisinin yeniden düzenlenmesini ve hak sahiplerin eğitim ve entegrasyonunu desteklemeyi hedeflemektedir.

²² Git-ve-gör ziyaretleri yerinden edilmiş kişilere kendi doğum yerlerindeki mevcut durum hakkında birinci el bilgi edinme fırsatı vermekle birlikte, onların kabul edici topluluk ile doğrudan etkileşimi ve geri dönüş veya diğer uzun süreli çözümler hakkında bilinçli karar almasını sağlamaktadır. Onların kendi evlerini ziyaret etmesi ve konutların yeniden yapılandırılması, istihdam ve gelir yaratma imkanları, güvenlik ve hareket özgürlüğü, sosyal refah ve emekli maaşı, eğitim ve diğer kamu hizmetleri gibi önemli konular hakkında örgütlenmiş bir ziyaret çerçevesinde kendi komşuları, topluluk üyeleri ve yerel kuruluşlar ile görüşmesini sağlamaktadır. Git-ve-bilgilen ziyaretleri, sosyo-ekonomik koşullar, güvenlik ve hareket özgürlüğü yanı sıra geri dönüş süreçleri ve mevcut destek mekanizmaları dahil olmak üzere, yerinden edilmiş kişilerin kendi meşei bölgelerindeki durum ve potansiyel geri dönüş bölgeleri hakkında bilgi edinmesini sağlamaktadır. Söz konusu ziyaretler yerinden edilmiş kişilerin yerleşmiş oldukları bölgelerde gerçekleşmektedir. Ayrıca bakınız UNMIK/PISG Gözden Geçirilmiş Geri Dönüş Kılavuzu, Haziran 2006.

²³ Bu gibi etkinlikler GDTB ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Devletler Nüfus, Mülteciler ve Göç Devlet Bölümü ve Danimarka Mülteciler Konseyi işbirliğiyle gerçekleşmiştir.

yerleşim alanının düzenlenmesini amaçlayan projenin uygulanması için 50,000 Euro ve TKO işbirliği ile Ferizovik'teki Dubrava semti konut desteği projesi için 200,000 Euro başı tahsisi yer almaktadır. TKB Mitroviça belediyesini Mitroviça'nın kuzey kesimindeki kurşunla-kirlenmiş kamplarda yaşayan Rom ve Aşkaliler için Rom Mahallesi'nde 99-yıllık arazi tahsisinde bulunması konusunda da teşvik etmiştir.²⁴ Ancak, şehrin güney kesimine doğru taşınma işleminin tamamlanmasıyla kurşuna maruz kalan kamp sakinlerinin tıbbi tedavisi için belirli bir bütçe kaynağı tahsis edilmemiştir.²⁵ TKB ayrıca, bugüne kadar böyle bir destek görmeyen, şu anda Leposaviç belediyesindeki kampta ikamet eden yerinden edilmiş Romlar için sürdürülebilir bir çözümün oluşturulmasını savunmuştur.

Batı Avrupa ülkelerinden geri gönderilen kişiler için sürdürülebilir çözümler geliştirmek söz konusu olduğunda en önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, İB zorla yerinden edilmiş kişiler hakkında henüz bir olaylar yönetimi veritabanı oluşturamamıştır. Geri Gönderilen Kişilerin Reentegrasyonu için Gözden Geçirilmiş Strateji'nin²⁶ uygulamasını denetlemekle görevli bakanlıklar-arası koordinasyon kurulu,²⁷ bakanlıklar bünyesinde daimi sekreterlikler düzeyinde oluşturulmakla birlikte, kurul Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları temsilcilerini içermemektedir.

Son olarak, Eylem Planı Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların **kültürel kimlik ve mirasının** korunması ve geliştirilmesi konusunda **Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı (KGSB)**'na rol vermektedir. Eylem Planı ile öngörüldüğü şekilde, KGSB Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların siyaset-oluşturma sürecine katılımını arttırmak ve kültür alanındaki politikaların uygulanmasını sağlamak üzere, Kültür ve Enformasyon Komitesi²⁸ (Kültür Komitesi)'ni oluşturdu. Her üç topluluğun KGSB bünyesindeki temsilini arttırmak için de çalışmalar yapılmıştır.²⁹ Buna ilaveten, KGSB Rom, Aşkali ve Mısırlı sivil toplum kuruluşlarının toplam tutarı 5,650 Euro olan beş projeyi destekledi ve Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların kültürel kimliğinin geliştirilmesi için 17,144 Euro değerinde fon tahsisinde bulundu.³⁰ 2010 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanı Yardımcısı, merkezi ve yerel düzeydeki kuruluşlar arasındaki işbirliğini teşvik etmek ve bu toplulukların kültür, gençlik ve spor alanlarında desteklenmesinin önemini vurgulamak amacıyla bazı belediyeleri ziyaret etti.

²⁴ 6 Nisan 2010'da, Başbakan tüm belediye başkanlarına "geri dönüş sürecininin sürekliliğini garantiye almak amacıyla, geri dönen kişiler ve uluslararası geri dönüş projelerinin uygulanması için uzun vadeli kullanıma ilişkin yasa ile belirtildiği şekilde, 99 yıllığına arazi tahsisinde bulunması" doğrultusunda çağrıda bulundu. 16 Temmuz 2010'da, GDTB Mitroviça belediye başkanına Mitroviça'nın kuzey kesimindeki kurşunla kirlenmiş kamplarda yaşayan kamp sakinleri için Rom Mahallesi'nde 99 yıllığına arazi tahsisinde bulunması için bir mektup gönderdi. Ancak belediye taahüt göstermek konusunda başarısız oldu.

²⁵ Birleşmiş Devletler Uluslararası Kalkınma Acentesi ve Avrupa Komisyonu Kosova İrtibat Ofisi Mitroviça'nın kuzey kesimindeki kurşunla kirlenmiş Česmin Lug ve Osterode kamplarının kapatılmasını hedefleyen iki programı finanse etti. 1 Şubat 2011'de, Česmin Lug kampının kapatılması töreni gerçekleşirken, Osterode kampında yaşamaya devam eden 39 Rom ve Aşkali ailenin Temmuz 2011 sonlarına doğru Rom Mahallesi'ne yerleşmesi beklenmektedir.

²⁶ Kosova Hükümeti, Geri Gönderilen Kişilerin Reentegrasyonu için Gözden Geçirilmiş Strateji, Nisan 2010.

²⁷ Koordinasyon-kurulu sadece Rom, Aşkali ve Mıslı toplulukları için değil, tüm geri gönderilen kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır.

²⁸ Komite KGSB 1377/2010 Sayılı Kararı ile oluşturulmuş ve ilk olarak 24 Haziran 2010'da toplanmıştır. Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklarından birer temsilci ve KGSB'den üç görevli olmak üzere, toplam altı üyeden oluşmaktadır.

²⁹ Kültür Komitesi KGSB değişik bölümlerinde üç-aylık staj için Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklarından üç öğrenciyi seçmiştir.

³⁰ KGSB, *Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisi'nin Merkezi Düzeydeki Kuruluşlar Tarafından Uygulanması için Çalışma Planı*, hedef 2: "kültürel mirasın korunması ve kültürel etkinliklerin desteklenmesi aracılığıyla her üç topluluğun kültürel kimliğinin geliştirilmesi".

3.2. YEREL DÜZEY

Merkezi düzey ile işbirliği ve dayanışma içerisinde, belediyeler Eylem Planı tarafından geliştirilen stratejiler, politikalar ve programların uygulanmasından sorumlu kilit yerel kuruluşlardır. Ancak, yerel düzeyde, Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanmasına yönelik bilinç, paydaşlar arasındaki koordinasyon yetersizliği ve bilhassa merkezi-ile-yerel düzeydeki kuruluşlar arasındaki iletişim eksikliğine işaret ederek, çok sınırlı kalmaktadır.³¹ Yerel düzeydeki kuruluşlara bu belgelerin uygulanmasına ilişkin resmi talimatlar verilmemiştir. Bununla birlikte, belediyeler 2011 yılı bütçe planlaması çerçevesinde Eylem Planı'nın uygulanmasına yönelik fon tahsisi talebinde bulunmamıştır. Bu nedenle, hiçbir belediye Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'na Eylem Planı'nın uygulanmasına ilişkin belirli bir istemde bulunmamıştır. Bu finansman yetersizliğinin 2011 yılı bütçe faaliyetlerini engellediği ve Kosova kuruluşlarının Strateji ile benimsenen taahhütlerin gerçekleşmesi konusunda isteksizliğini göstermektedir.

Mevcut bilinç ve koordinasyon yetersizliğine rağmen, aşağıda belirtildiği gibi, bazı belediyeler bağımsız ve pro-aktif bir şekilde Eylem Planı ile belirtilen hedefler doğrultusunda olumlu adımlar atmıştır.

Eğitim sistemine katılım ile ilgili olarak, Eylem Planı Rom, Aşkale ve Mısırlı topluluk üyeleri için önemli gelişmeler getirmeyi hedeflemektedir. Birçok durumda,³² yerel düzeydeki kuruluşlar bu amaca ulaşmak doğrultusunda bazı girişimlerde bulundu. Örnek olarak, yerel ve uluslararası kuruluşların desteği ve işbirliği ile belediye görevlileri Rom, Aşkale ve Mısırlı öğrencilerin okula devamlılığını arttırmak ve okul ile aileler arasında resmi iletişim kanallarının oluşturulması ile devamsızlığı önlemek doğrultusunda kampanyalar yürütmüştür.³³ Bununla birlikte, hala yapılması gereken çok şey vardır. Örnek olarak, rapor dönemi sırasında, Rom, Aşkale ve Mısırlı kız çocuklarının eğitime katılımını teşvik edici belirli bir girişim olmamıştır.

İstihdam ve ekonomik güçlenme ile ilgili olarak, Eylem Planı'nın temel hedefi onların çalışma piyasasına erişimini kolaylaştıracak politikalar aracılığıyla toplulukların ekonomik durumunu güçlendirmektir. Az sayıda belediye bu topluluklara yönelik istihdam etkinlikleri uygulamıştır.³⁴ Bununla birlikte, birçok Rom, Aşkale ve Mısırlı maaşlarının belediye ve dış donörler tarafından ortaklaşa olarak ödenen kamu şirketlerinde istihdam edilmiştir.³⁵ **Sağlık ve sosyal konular** ile ilgili olarak yerel-düzeydeki kuruluşlar biraz daha proaktif

³¹ Bazı belediye görevlileri, almadıklarını dile getirerek, AGİT çalışanlarından Strateji ve Eylem Planı kopyasını sağlamasını talep etmiştir. .

³² Olumlu gelişmeler Ferizovik, Gilan, Mitroviça, Yakova, Istok, Klina, Priştine, Ştime, Obiliç, Poduyova, Prizren ve Rahovça belediyelerinde gözlemlenmiştir.

³³ Bu kapıdan-kapıya kampanyaları, broşürlerin hazırlanması ve dağıtımı gibi bir sürü etkinlik aracılığıyla gerçekleşmiştir.

³⁴ Rahovça belediyesi 2009 sonbaharında özel bir şirketle, Ali İbra/Kolonja yerleşim bölgesinde, kadın ve erkek olmak üzere, 50 kişinin mevsimlik istihdamı için bir anlaşma imzaladığını ve benzeri anlaşmanın bu yıl için de imzalanması beklendiğini bildirdi. Prizren bölgesinde çok sayıda Rom, Aşkale ve Mısırlı bir temizlik şirketinde istihdam edilmektedir. Kosova Ovası, Obiliç, Istok ve Nobırda'da çok sayıda Rom, Aşkale ve Mısırlı bu toplulukların yaşadığı yerleşim alanlarındaki inşaat işlerinde istihdam edilmektedir.

³⁵ Mitroviça'da, kamu temizlik şirketi "Uniteti," Danimarka Mülteciler Konseyi (DRC) işbirliği ile, Rom Mahallesi'nde yaşayan 20 Rom ve Aşkale'ye istihdam sağlamıştır. Istok'ta, UNDP tarafından desteklenen "Geri Dönüş ve Reentegrasyon Projesi" çerçevesinde, bazı Mısırlı topluluğu mensupları Sırbobran köyü inşaat çalışmalarında istihdam edilmiştir.

durumdadır. Örnek olarak, çok sayıda belediye bilinçlendirme kampanyaları düzenlerken,³⁶ diğerleri bu toplulukların yaşadığı yerleşim alanlarına saha ziyaretlerinde bulundu veya söz konusu yerleşim alanları yakınlarında günlük bazda destek sağlayacak sağlık merkezleri bulunmaktadır.³⁷ Ayrıca, çok sayıda topluluk temsilcisi tarafından ileri sürülen öneriler doğrultusunda ve Rom, Aşkali ile Mısırlı topluluklarının yaşadığı yerleşim bölgelerindeki yaşam şartlarını geliştirmek üzere, çok sayıda belediye bu yerleşim bölgelerini hedef alan altyapı projeleri uyguladı.³⁸ **Konut ve gayri resmi yerleşim alanları** ile ilgili olarak, Eylem Planı kolektif merkezler ve elverişsiz barınma şartları içerisinde yaşayan Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların konut sorununa çözüm oluşturmak için çaba göstermektedir. Buna rağmen, rapor dönemi sırasında, sadece İstok ve Klina belediyeleri Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların yaşam şartlarını değerlendirmek amacıyla çalışma grupları oluşturmuş ve sadece İstok gerekli adımlar hakkında önerileri içeren bir rapor hazırlamıştır.

Geri dönüş ve reentegrasyon ile ilgili olarak, yerinden edilmiş kişiler dahil, Eylem Planı Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları hakkında bilgi toplamak ve bilgileri işleme sistemini güçlendirmek ve geri gönderilen kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere etkin hizmet sağlamak amacıyla sorumlu belediye kuruluşlarını merkezi düzeydeki kuruluşlar ile işbirliğine çağırılmaktadır. Buna rağmen, yerel düzeyde Rom, Aşkali ve Mısırlı yerinden edilmiş kişilerin ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen politika, strateji ve programların geliştirilmesi ve uygulanması doğrultusunda çok az bir ilerleme kaydedilmiştir. Birçok Rom, Aşkali ve Mısırlı arasında uygun mülkiyet başlıkları yetersizliği nedeniyle, mülkiyete erişim ve mülkiyetin yeniden elde edilmesi sorun olmaya devam etmekle birlikte geri dönüş sürecini de engellemeye devam etmektedir.³⁹

Belediyeler Kosova'ya – genellikle Batı Avrupa ülkelerinden - zorla **geri gönderilen** Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların özel ihtiyaçlarını karşılamak ve hizmetlere eşit erişimi sağlamak için herhangi bir eylem almamıştır. Yine de, bu çoğunlukla merkezi-ve-yerel düzeydeki kuruluşlar arasındaki iletişim yetersizliğinden kaynaklanmaktadır, ikincisi genellikle Eylem Planı ve Geri Gönderilen Kişilerin Reentegrasyonu için Gözden Geçirilmiş Strateji ile kendilerine verilen sorumluluklardan bihaber kalarak. Genel olarak, belediye görevlileri geri gönderilen kişileri ayrı bir kategori olarak görmemektedir ve dolayısıyla uygun politikalar veya programlar geliştirmek konusunda başarısız olmaktadır. Bu gelişmeler ışığında, **sivil kayıtları** söz konusu olduğunda karşılaştıkları zorluklar nedeniyle, Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların durumu özellikle endişe vericidir. Eylem Planı özellikle belediyeleri bilinçlendirme kampanyaları ve ücretsiz kayıt ayının ilan edilmesi aracılığıyla kayıt sürecini teşvik etmesi doğrultusundaki çağrısına rağmen, bu konuda çok az şey uygulamaya koyulmuştur.⁴⁰ Raporun hazırlandığı zamanda sadece üç belediye ücretsiz kayıt

³⁶ Bilinçlendirme kampanyaları özellikle Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklara yönelik değil, tüm halka yönelik gerçekleştirilmiştir.

³⁷ Gilan, Ferizovik, Nobırda, Lipyan, Kosova Ovası, Klina, Mitroviça, İstok, ve Yakova.

³⁸ Örneğin Ferizovik belediyesi yeni bir sağlık merkezi inşa etmiş ve ağırlıklı olarak Aşkali topluluğunun yaşadığı Sallahane ile Dubrava semtlerine kanalizasyon sistemi oluşturmuştur; Gilan ve Viti'de yollara asfalt döşenmiş ve kanalizasyon sistemleri onarılmıştır; Mitrovça Rom Mahallesi'ndeki *ambulansa* (sağlık merkezi) temel ilaç malzemeleri sağlanmış ve doktorlar haftada üç kez hizmete verilmiştir.

³⁹ Örnek olarak, BO ve GDTB girişimlerine rağmen, Mitroviça belediyesi Mitroviça'nın kuzey kesimi ve Leposaviç'teki kurşunla kirlenmiş kamplarda yaşayan Rom ve Aşkali mensuplarının Mitroviça'nın güney kesimindeki Rom Mahallesi'ne yerleştirilmesi için 99 yıllık arazi tahsisinde bulunmamıştır.

⁴⁰ Eylem Planı "tüm belediyeler kayıtlı olmayan kişiler ve sağlık sistemi dışında doğan çocukların kaydını teşvik etmek üzere yılda bir kez ücretsiz kayıt ayını ilan etmelidir" talimatında bulunmuştur.

ayını ilan etmiş⁴¹ ve sadece iki belediye⁴² herhangi bir belge olmadan kişilerin kaydolmasını sağlayan inceleme kurulları oluşturmuştur.

Katılım ve temsil, kültür, medya ve enformasyon gibi alanlar, belediyeler tarafından herhangi bir anlamlı girişim yetersizliği nedeniyle, çoğunlukla yerel düzeydeki kuruluşlar tarafından ihmal edilmiştir.

Olumlu bir gelişme olarak, Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanmasına önayak olması amacıyla, **sivil toplum** aktörleri bazı belediyelerde yerel eylem planlarının hazırlanması ve Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları temsilcileri, medya ve belediye görevlilerinin danışma sürecine katılımı konusunda öncülük etmiştir.⁴³ Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları arasında sivil kayıtlara erişimin teşvik edilmesi doğrultusundaki olumlu girişimler de sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir. Kosova'daki Sivil Haklar Programı (CRPK) Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların sivil kayıt işlemlerini kolaylaştırmak konusunda yerel düzeydeki kuruluşlara destek sağlamak açısından etkili olmuştur.⁴⁴ Bununla birlikte, Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları ayrıca tüm belediyelerde CRPK desteği ile ücretsiz sivil kayıtlarına erişebilme imkanı yanı sıra, kişinin sosyal durum olarak nitelenmesi durumunda belediyeler tarafından kayıt ücreti ödemekten muaf tutulmuştur. Diğer durumlarda, sivil toplum aktörleri Rom, Aşkali ve Mısırlı öğrencilerin okula devamlılığını arttırmak amacıyla kampanyalar düzenlemesi için belediye yetkilileri ile işbirliği ve destek sunmuştur.⁴⁵ Sivil toplum kuruluşlarının öncülük yaptığı belediyelerde, Strateji ve onun amaçları etrafında topluluk katılımı ve seferberlik girişimleri olumlu sonuçları görülmüştür. Bu gelişme belediye düzeyindeki katılımın oluşturduğu üzücü resime olumlu bir gelişme katmaktadır.

4. SONUÇ

Strateji ve Eylem Planı eşitlik ilkesine dayanarak Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların tam entegrasyonunu hedefleyen sofistike ve iddialı bir siyasi dokümandır. Bununla birlikte, onun uygulanması, merkezi ve yerel düzeyde, Eylem Planı ile belirtilen sorumlulukların gerisinde kalmaktadır. Eylem Planı'nın uygulanmasını sağlamak için oluşturulan kurumsal çerçeve kendine biçilen koordinasyon ve gözetim görevini tam olarak yerine getirememiş ve ilgili kilit bakanlıklar tarafından ancak mütevazî başarılar kaydedilmiştir. Belediyelerin Strateji ve Eylem Planı'nın içeriği ve öngördüğü önlemler hakkında gerekli şekilde bilinçlendirilmesini sağlamak üzere merkezi düzeydeki kuruluşlar tarafından çok az çaba gösterilirken, ilgili koordinasyon mekanizmaları merkezi ve yerel düzeydeki kuruluşlar arasında resmi bir iletişim sağlamak konusunda başarısız olmuştur. Neticede, belediyeler ilgili prosedürler ve sorumlulukların dağılımını özetleyen merkezi-

⁴¹ Ferizovik, Ştirpçe ve Prizren. Suvareka Topluluklar Komitesi başkanına göre bu belediye de ücretsiz kayıt ayını ilan etti ancak bu bilgi Sivil Kayıt Merkezi tarafından doğrulanmadı. Ferizovik ve Ştirpçe belediyelerinin bu girişim sonuçları hakkında bilgisi olmazken, Prizren'deki Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluk mensupları kayıt için müracatta bulunmadı.

⁴² Istok ve Klina.

⁴³ Ferizovik, Yakova, Kosova Ovası, Lipyan ve Prizren'de. Yerel düzeyde eylem planlarının oluşturulması genellikle, sivil toplum kuruluşları, belediye görevlileri ve topluluk temsilcilerinin de katılımıyla, Kosova Açık Toplum Kuruluşu (KFOS) tarafından başlatılmış ve desteklenmiştir.

⁴⁴ CRPK tarafından uygulanan etkinlikler arasında televizyon veya radio aracılığıyla gerçekleştirilen bilinçlendirme kampanyaları veya kapıdan-kapıya ziyaretler, toplantılar ve broşür ve posterlerin hazırlanması ve dağıtımını yer almaktadır.

⁴⁵ Ferizovik, Gilan, Mitroviça, Yakova, İstok, Klina, Priştine, Ştime, Obiliç, Poduyova, Prizren ve Rahovça belediyelerinde.

düzeiden gelen talimat yetersizliği nedeniyle kendi sorumlulukları hakkında habersiz durumdadır.

Eylem Planı'nın Aralık 2009'da gecikmeli olarak kabul edilmesi, onun 2010 yılında uygulanması için bakanlık ve belediyelere Kosova Konsolide Bütçesi'nden fon tahsis etmesine müsaade etmemiştir. Bununla birlikte, raporun hazırlanması için görüőülen bakanlık ve belediye temsilcileri, sürdürülebilirliğinden şüphe ederek, Strateji'nin 2011 yılında uygulanması için özel fon talebinde bulunmak konusunda kendi gayelerini göstermedi.

Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanmasını denetlemek için oluşturulan tüm mekanizamalarda Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların temsili sağlanmıştır, fakat onların kendi topluluklarını temsil etmek konusundaki kapasiteleri hakkında şüpheler bazı topluluk üyelerince dile getirilmiştir. Eylem Planı'nın geliştirilmesi aşamasında topluluklar arasındaki iletişim eksikliği onların belirli etkinliklerin uygulanmasına olan bağlılığını engellerken, toplulukların etkinlikler üzerine sahiplilik duygusunun azalmasına yol açmaktadır.

Geri dönüş ve reentegrasyon, kültür ve eğitim alanlarında uygulanan girişim ve önlemler, Kosova'daki Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların sürdürülebilir entegrasyonu doğrultusunda olumlu gelişmelerdir. Dikkate değerdir ki, onbir yıldan fazla süren Mitroviça'nın kuzey kesimindeki kurşunla kirletilmiş Česmin Lug kampının kapatılması, bu toplulukların temel haklarının korunması açısından önemli bir başarıyı gösterir. Bununla birlikte, Kosova'nın kuzeyindeki kamplarda yaşamayı sürdürüp yüksek düzeyde kurşun kirliliğine maruz kalan Rom ve Aşkaliler için de sürdürülebilir çözümlerin geliştirilmesi doğrultusunda olumlu sinyaller mevcuttur.

Diğer yandan, Strateji'nin şimdiye kadar neredeyse tamamıyla ihmal edilen alanlarda uygulanmasını sağlamak için acil ihtiyaç vardır. Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların ekonomik durumunu geliştirmek, onların kamu hayatına katılımını ve temsilini arttırmak ve kişisel belgeler, sağlık hizmetleri, konut ve mülkiyet konularına tam ve engelsiz erişimini sağlamak için ciddi ve somut çabalar gösterilmelidir. Onların sürdürülebilir entegrasyonunu sağlamak için geri dönen ve zorla geri gönderilen kişilere özel dikkat verilmelidir.

Strateji ve Eylem Planı, tüm kişilerin haklarının tanındığı ve onaylandığı, istikrarlı çok-etnikli bir toplumun oluşturulması açısından önemli bir adımı temsil etmektedir. Bunun sınırlı düzeyde uygulanışı Kosova'da en savunmasız toplulukların korunmasını sağlamak için daha çok çalışılma yapılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

5. ÖNERİLER

Yukarıda belirtilenler ışığında, AGİT ilgili paydaşların aşağıdaki önerileri dikkate almasını önermektedir.

BO ve ilgili bakanlıklar:

- Gerekli siyasi irade ile kaynakların tahsisi ve hükümetin tüm aşamalarında hazır bulunmasını sağlayarak, Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları için Strateji ve Eylem Planı ile yapılan taahütlerin yenilenmesi.
- Kosova Konsolide Bütçesi tarafından gerekli kaynakların tahsisi ve mali kaynak gerektirmeyen etkinliklerin gecikmeden uygulanması.

- Topluluk katılımını göz önünde bulundurarak, Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanması ve denetlenmesinin koordinasyonu için temel mekanizmalardan biri olan Komite ve Çalışma Grubu çalışmalarının desteklenmesi.
- İlgili tüm kuruluşlar ve paydaşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla merkezi-ve-yerel düzeydeki kuruluşlar arasında iletişimin geliştirilmesi.
- İhmal edilen diğer alanlarda benzeri girişimlerde bulunarak, Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların en acil ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla başlatılan veri-toplama etkinliklerinin tamamlanması için kaynak sağlanması.
- Katılım ve temsil, istihdam ve ekonomik güçlendirme gibi, büyük ölçüde ihmal edilen alanların dikkate alınması ve kişisel belgeler, sağlık hizmetleri, konut ve mülkiyet konularına tam ve engelsiz bir erişimin sağlanması.
- Kosova'nın kuzey kesimindeki kurşunla kirlenmiş kamplarda yaşayan yerinden edilmiş tüm Romlar'ın sürdürülebilir geri dönüşü veya yer değiştirmesinin sağlanması ve elverişli sağlık hizmetlerinin sunulması.
- EBTB-ca onaylanan Rom dili müfredatının uygulanmasını sağlamak üzere ders kitaplarının temin edilmesi ve öğretmenlerin eğitimi.

Komite ve Çalışma Grubu:

- Zorunlu ilerleme raporları aracılığıyla Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanmasının denetimi ve değerlendirilmesinin sağlanması.
- İlgili bakanlıklar yanı sıra diğer kuruluşlar, donörler ve sivil toplum arasındaki koordinasyon ve iletişimin geliştirilmesi.
- İlgili tüm aktörler yanı sıra halk arasında da Strateji ve Eylem Planı ile ilgili bilinci arttırmak üzere çalışmaların geliştirilmesi.

Belediye görevlileri:

- Strateji ve Eylem Planı ile öngörülen belediye sorumlulukları hakkında ilgili bakanlıklardan proaktif bir şekilde bilgi ve destek talep edilmesi.
- 2012 yılı bütçesi ile uygulamaların devamını sağlayarak, Haziran 2011'de yapılan belediyelerin yıl-ortası bütçe değerlendirmesi sırasında Eylem Planı ile öngörülen öncelikli etkinliklerin uygulanması için yeterli fon tahsisinin sağlanması.
- Topluluklar ve geri dönüş ofisleri başta olmak üzere, ilgili belediye yetkilileri arasında Strateji ve Eylem Planı'nın yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi ve onların bilinçlendirilmesi ve katılımını sağlamak üzere Rom Aşkali ve Mısırlı topluluklarına erişim girişimlerinin gerçekleştirilmesi.
- Kayıtlı olmayan kişiler ve sağlık hizmetleri dışında doğan çocuklar için yılda bir kez ücretsiz sivil kayıtları ayının ilan edilmesi.
- Strateji ve Eylem Planı çerçevesinde topluluk katılımı ve seferberliği doğrultusundaki sivil toplum kuruluşları girişimlerinin desteklenmesi.
- Belediye düzeyinde Strateji ve Eylem Planı'nın uygulanması için yerel eylem planları gelişiminin desteklenmesi.

Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları temsilcileri:

- Strateji ve Eylem Planı içeriği hakkında bilgi edinmek ve bunların kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve toplulukların kendisi tarafından uygulanması doğrultusunda bilinç, girişim ve eylemlerin teşvik edilmesi

Uluslararası acenteler:

- Strateji ve Eylem Planı'nın tam olarak uygulanması için Kosova kuruluşlarının cesaretlendirilmesi ve desteklenmesi.